

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

แผนผู้สูงอายุแห่งชาติฉบับที่ 2 (พ.ศ.2545 - 2564) ให้ความสำคัญกับมาตรการการปลูกจิตสำนึกให้คนในสังคมตระหนักถึงคุณค่าและศักดิ์ศรีของผู้สูงอายุโดยมุ่งเน้นการพัฒนายุทธศาสตร์ด้านการส่งเสริมผู้สูงอายุ ประกอบด้วย 6 มาตรการหลัก คือ 1) มาตรการส่งเสริมความรู้ด้านการส่งเสริมสุขภาพป้องกันดูแลตนเองเบื้องต้น 2) มาตรการส่งเสริมการอยู่ร่วมกันและสร้างความเข้มแข็งขององค์กรผู้สูงอายุ 3) มาตรการส่งเสริมด้านการงานและการหารายได้ของผู้สูงอายุ 4) มาตรการสนับสนุนผู้สูงอายุที่มีศักยภาพ 5) มาตรการส่งเสริมสนับสนุนสื่อทุกประเภทให้มีรายการเพื่อผู้สูงอายุและสนับสนุนให้ผู้สูงอายุได้รับความรู้และสามารถเข้าถึงข่าวสารและสื่อ 6) มาตรการส่งเสริมและสนับสนุนให้ผู้สูงอายุมีที่อยู่อาศัยและสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมและปลอดภัย จากมาตรการหลักที่กล่าวมาจะเป็นการเพิ่มคุณภาพและศักยภาพของผู้สูงอายุที่จะดำรงชีวิตอย่างมีความสุขแม้วัยสูงอายุจะเป็นวัยสุดท้ายของชีวิตแต่ยังคงมีพัฒนาการไปตามวัย ซึ่งควรได้รับการดูแลส่งเสริมเหมือนบุคคลในวัยอื่น จากการสำรวจประชากรผู้สูงอายุในประเทศไทย พบว่า มีประชากรผู้สูงอายุเพิ่มขึ้นจาก 6.3 ล้านคนเป็น 14 ล้านคน ในปี พ.ศ. 2553 และจะเพิ่มสูงขึ้นกลายเป็นสังคมผู้สูงอายุมากขึ้น สอดคล้องกับการวิจัยของสถาบันวิจัยประชากรและสังคม พบว่า ในปี พ.ศ. 2553-2564 หรืออีกประมาณ 11 ปี จำนวนผู้สูงอายุจะมากกว่าเด็กเป็นครั้งแรกในประวัติศาสตร์ด้านโครงสร้างประชากร (สถาบันวิจัยประชากรและสังคม, 2553) และคาดกันว่าใน 30 ปีข้างหน้าหรือราวปี พ.ศ. 2580 จำนวนผู้สูงอายุจะมีถึง 25.9 % ของจำนวนประชากรทั้งหมดที่มีราว 62.8 ล้านคน โดยมีเพศหญิงมากกว่าเพศชาย ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากความเจริญก้าวหน้าของเทคโนโลยีทางด้านวิทยาศาสตร์ การแพทย์และสาธารณสุข ส่งผลให้ศักยภาพในการบำบัด รักษา ดูแล และส่งเสริมสุขภาพประชาชนมีประสิทธิภาพมากขึ้น

ความสำคัญของประเด็นปัญหาในผู้สูงอายุไม่ได้ขึ้นอยู่กับจำนวนที่เพิ่มขึ้นเพียงอย่างเดียวแต่ขึ้นอยู่กับคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุด้วย เมื่อผู้สูงอายุมีวัยหรืออายุเพิ่มขึ้นปัญหาที่ผู้สูงอายุส่วนใหญ่ต้องเผชิญ คือ ปัญหาสุขภาพด้านร่างกาย สถิติปัญหา อารมณ์ และสังคม ซึ่งเป็นปัญหาที่เกิดจากพัฒนาการของวัย โดยพบการเปลี่ยนแปลงของร่างกายมีความเสื่อมไปตามอายุขัย ทำให้สุขภาพไม่แข็งแรง เจ็บป่วยเป็นโรคต่าง ๆ เช่น นอนไม่หลับ มีอาการปวดเมื่อยตามร่างกาย ส่งผลให้การดำเนินภารกิจประจำวันที่จะ

ดูแลช่วยเหลือตนเองลดน้อยลง นอกจากนั้นผู้สูงอายุบางคนอาจเจ็บป่วยด้วยโรคหัวใจ โรคเมเร็ง โรคเบาหวาน และโรคความดันโลหิตสูง เป็นต้น และอาจพบปัญหาด้านจิตใจหรืออารมณ์ ที่เป็นผลสืบเนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงทางด้านร่างกาย เช่น มีความวิตกกังวล อารมณ์ไม่มั่นคงโกรธง่าย โมโหง่าย หงุดหงิด เครียด ซึมเศร้า หวาดระแวง ท้อแท้ มีอาการหลงลืมหรือมีภาวะสมองเสื่อม รวมถึงอาจพบปัญหาด้านสังคม ซึ่งเป็นผลมาจากการเปลี่ยนแปลงของการสูญเสียบทบาทหน้าที่ การสูญเสียคนใกล้ชิด และสูญเสียสัมพันธภาพทางครอบครัว (เพ็ญแข, 2538) แม้ว่าผู้สูงอายุจะมีปัญหาดังที่กล่าวมาแต่ผู้สูงอายุยังมีความต้องการเหมือนกับบุคคลในวัยอื่น คือ ทางด้านร่างกายต้องการปัจจัย 4 ในการดำรงชีวิต และดูแลรักษายามเจ็บป่วย ด้านจิตใจต้องการความรัก การเอาใจใส่ดูแล การยอมรับเข้าเป็นสมาชิก รวมถึงการแสดงออกถึงคุณค่า ด้านสังคมต้องการมีส่วนร่วมในสังคมหรือมีบทบาทหน้าที่ในครอบครัวและชุมชน นอกจากนั้นยังมีความต้องการด้านเศรษฐกิจ คือ มีความมั่นคงทางการเงิน มีงานมีรายได้ เพื่อลดภาระครอบครัวและสังคม ลดการพึ่งพิงอาศัยผู้อื่น สามารถดำเนินชีวิตอย่างปกติ มีอิสระในชีวิต และต้องการความรู้ประสบการณ์ใหม่ ๆ เพื่อปรับตัวให้เหมาะสมกับการเปลี่ยนแปลงของวัย สภาพแวดล้อมและสังคมที่ผู้สูงอายุเป็นสมาชิก (สุภากร, 2547) ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของจารุวรรณ (2532) ที่ศึกษา เรื่องกิจกรรมและความคาดหวังของข้าราชการเกษียณอายุในประเทศไทย พบว่าข้าราชการยังคงทำกิจกรรมต่อไปหลังเกษียณอายุแล้ว ได้แก่ กิจกรรมงานอดิเรกหรืองานยามว่าง บางคนเข้าร่วมเป็นสมาชิกสมาคมหรือกลุ่ม บางคนทำงานเพิ่มรายได้ และพบว่าคนชราส่วนใหญ่ยังมีระดับกิจกรรมสูง มีบทบาทในการทำงาน และยังสอดคล้องกับการศึกษาของศิริวรรณและมาลินี (2541) ที่ศึกษาประเมินผลโครงการนำร่องการจัดตั้งศูนย์บริการทางสังคมสำหรับผู้สูงอายุในจังหวัดขอนแก่น สุพรรณบุรี เชียงใหม่ และกรุงเทพมหานคร พบว่า กิจกรรมที่จัดบริการและเห็นว่ามีประโยชน์มากที่สุดเรียงตามลำดับดังนี้ คือการออกกำลังกาย ร้อยละ 30.5 การอบรม ร้อยละ 14.3 กิจกรรมเสริมรายได้ร้อยละ 13.6 และกิจกรรมกายภาพบำบัด ร้อยละ 10.9 นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับการศึกษาของจรินพรรณ (2543) ได้ทำการศึกษาเรื่องการศึกษาเพื่อเพิ่มรายได้ในเขตเทศบาลนครเชียงใหม่ ผลการศึกษา พบว่า อาชีพที่ผู้สูงอายุสนใจและมีความต้องการให้มีการฝึกอบรม ได้แก่ ศิลปะประดิษฐ์ การทำอาหาร ขนมและการผลิตของชำร่วยตามลำดับ

ดังนั้นเพื่อเป็นการสนับสนุนแผนผู้สูงอายุแห่งชาติฉบับที่ 2 และแก้ปัญหาคุณภาพชีวิต รวมถึงตอบสนองความต้องการของผู้สูงอายุ จึงควรจัดกิจกรรมที่สามารถสนับสนุนปัจจัยดังกล่าว เช่น จัดกิจกรรมให้ผู้สูงอายุได้เข้าร่วมกิจกรรมทางสังคมโดยการเป็นสมาชิกกลุ่ม สมาคม ชมรม การมีงานอดิเรกให้ผู้สูงอายุทำและมีรายได้ทั้งงานประจำ งานพิเศษหรือชั่วคราว ด้วยการฝึกอบรมวิชาชีพต่าง ๆ ซึ่งเป็นกิจกรรมที่สร้างความรู้และประสบการณ์ รวมถึงสร้างทักษะในการทำงาน อันนำไปสู่การประกอบอาชีพและมีรายได้ รู้จักใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์จะเป็นการพัฒนาศักยภาพของผู้สูงอายุให้ผู้สูงอายุมีโอกาสทำภารกิจประจำวันต่อไปได้อย่างปกติ จะเป็นการช่วยชะลอความเสื่อมทางด้านร่างกาย สติปัญญา อารมณ์ และสังคม (พีระพงศ์, 2542) นอกจากนั้นการเข้าร่วมกิจกรรมอย่างสม่ำเสมอจะช่วย

ให้ผู้สูงอายุได้พบเพื่อนวัยเดียวกัน มีโอกาสพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน แสดงออกซึ่งศักยภาพ ผ่อนคลายความเครียด มีที่ยึดเหนี่ยวทางจิตใจจะรู้สึกว่ามีคุณค่า

วิชาชีพคหกรรมศาสตร์หรืออาชีพคหกรรมศาสตร์ เป็นการใช้วิชาความรู้ทางคหกรรมศาสตร์ เพื่อนำไปประกอบอาชีพหรือสร้างรายได้เป็นวิชาที่เกี่ยวข้องกับวิทยาศาสตร์ สังคมศาสตร์ และมนุษยศาสตร์ โดยมุ่งพัฒนาครอบครัวด้วยการจัดทรัพยากรบุคคล วัสดุและสิ่งแวดล้อม เพื่อพัฒนาอาชีพ และเสริมสร้างคุณภาพชีวิต มีเนื้อหาสาระแบ่งเป็นกลุ่มต่าง ๆ ได้แก่ อาหารและโภชนาการ เสื้อผ้าและเครื่องแต่งกาย การพัฒนาครอบครัวและเด็ก การพัฒนามนุษย์และสิ่งแวดล้อม การจัดการธุรกิจ และศิลปะประดิษฐ์ (สมศรี, 2550) จึงมีผู้นำวิชาชีพคหกรรมศาสตร์ไปฝึกอบรมให้กับผู้สูงอายุ โดยได้สอดแทรกอยู่ในกิจกรรมด้านอาชีวบำบัด เช่น ศูนย์พัฒนาการจัดสวัสดิการสังคมผู้สูงอายุบ้านบางแค ได้จัดกิจกรรมโดยจัดสอนงานประดิษฐ์ต่าง ๆ เช่น กลุ่มดอกไม้จันทน์ กลุ่มดอกไม้ประดิษฐ์ กลุ่มทำเครื่องหอม เป็นต้น ผลิตภัณฑ์ที่จำหน่ายจะแบ่งผลกำไรให้เป็นค่าแรงผู้สูงอายุ 70% สมทบทุนหมุนเวียน 25% และเป็นรางวัลผู้ควบคุม 5% ตามระเบียบของกรมพัฒนาสังคมฯ เพื่อให้ผู้สูงอายุมีรายได้เป็นของตนเอง (ศูนย์พัฒนาการจัดสวัสดิการสังคมผู้สูงอายุบ้านบางแค, 2553) จากที่กล่าวมาจะพบว่า งานศิลปะประดิษฐ์นั้นเป็นกิจกรรมอย่างหนึ่งที่มีความสำคัญกับผู้สูงอายุ ซึ่งให้ประโยชน์ทั้งในด้านการพัฒนาศักยภาพ การทำงานหารายได้ และการส่งเสริมสุขภาพป้องกันดูแลตนเองเบื้องต้นของผู้สูงอายุ เป็นวิชาชีพที่ควรจัดฝึกอบรมให้แก่ผู้สูงอายุ

จากข้อความที่กล่าวมาข้างต้นจะพบว่าแนวทางหนึ่งที่จะช่วยให้มาตรการการปลูกจิตสำนึกให้คนในสังคมตระหนักถึงคุณค่าและศักดิ์ศรีของผู้สูงอายุสามารถบรรลุความสำเร็จได้นั้น คือ การจัดฝึกอบรมวิชาชีพคหกรรมศาสตร์ ซึ่งในฐานะที่ผู้วิจัยเป็นนักคหกรรมศาสตร์ จึงเห็นถึงความสำคัญในมาตรการดังกล่าว โดยการสร้างโปรแกรมการฝึกอบรมให้กับผู้สูงอายุในเรื่องศิลปะประดิษฐ์ เช่น การตกแต่งถุงผ้าลดโลกร้อน การจัดดอกไม้บูชาพระ การทำพวงกุญแจจากเศษผ้า การ์ดอวยพร เป็นต้น โดยคำนึงถึงความต้องการและสภาพร่างกายของผู้สูงอายุ ใช้เวลาในการฝึกอบรมที่เหมาะสมเพื่อลดปัญหาและข้อจำกัดในการเข้าร่วมการฝึกอบรม และความสามารถในการทำกิจกรรมของผู้สูงอายุเป็นสำคัญ ซึ่งคาดว่าภายหลังการฝึกอบรมผู้สูงอายุสามารถนำความรู้ที่ได้ไปประกอบอาชีพ สร้างงานสร้างรายได้ เป็นการส่งเสริมศักยภาพและสนับสนุนให้ผู้สูงอายุยังคงมีบทบาทและมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมในสังคม ทำให้ผู้สูงอายุมีความภาคภูมิใจในตนเอง มองเห็นคุณค่าในชีวิต สอดคล้องกับแผนผู้สูงอายุแห่งชาติ ฉบับที่ 2 (พ.ศ.2545 - 2564) ที่ให้ความสำคัญกับมาตรการส่งเสริมความรู้ด้านการส่งเสริมสุขภาพป้องกันดูแลตนเองเบื้องต้น มาตรการส่งเสริมศักยภาพ มาตรการทำงานและการหารายได้

1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาผลการใช้โปรแกรมการฝึกอบรมเรื่องศิลปะประดิษฐ์สำหรับผู้สูงอายุในศูนย์พัฒนาการจัดสวัสดิการสังคมผู้สูงอายุบ้านบางแค กรุงเทพมหานคร

1.3 ขอบเขตการวิจัย

1.3.1 กลุ่มเป้าหมายที่ใช้ในการวิจัย

กลุ่มเป้าหมายในการวิจัยครั้งนี้ คือ ผู้สูงอายุที่อาศัยอยู่ในศูนย์พัฒนาการจัดสวัสดิการสังคมผู้สูงอายุบ้านบางแค อาคารสุขสันต์ ปี พ.ศ. 2553 ที่เจ้าหน้าที่ได้คัดเลือกว่ามีสภาพร่างกายที่สามารถเข้าร่วมกิจกรรมและมีความสนใจ สมัครใจในการเข้าร่วมฝึกอบรม จำนวน 15 คน

1.3.2 ตัวแปรที่ศึกษา

1.3.2.1 ตัวแปรอิสระ ได้แก่ โปรแกรมการฝึกอบรมเรื่องศิลปะประดิษฐ์สำหรับผู้สูงอายุ ประกอบด้วยแผนการฝึกอบรม จำนวน 8 เรื่อง ดังนี้

1.3.2.1.1 การตกแต่งถุงผ้าลดโลกร้อน

1.3.2.1.2 การจัดดอกไม้บูชาพระ

1.3.2.1.3 การ์ดแทนใจ

1.3.2.1.4 กระเป๋าอวยพร

1.3.2.1.5 พวงกุญแจจากเศษผ้า

1.3.2.1.6 โหมบายแขวนรูป

1.3.2.1.7 การพับผ้าเช็ดหน้า

1.3.2.1.8 การประดิษฐ์เข็มกลัด

1.3.2.2 ตัวแปรตาม ได้แก่ ผลการใช้โปรแกรมการฝึกอบรมเรื่องศิลปะประดิษฐ์สำหรับผู้สูงอายุ พิจารณาจาก 2 ส่วน คือ

1.3.2.2.1 ทักษะในการปฏิบัติงาน

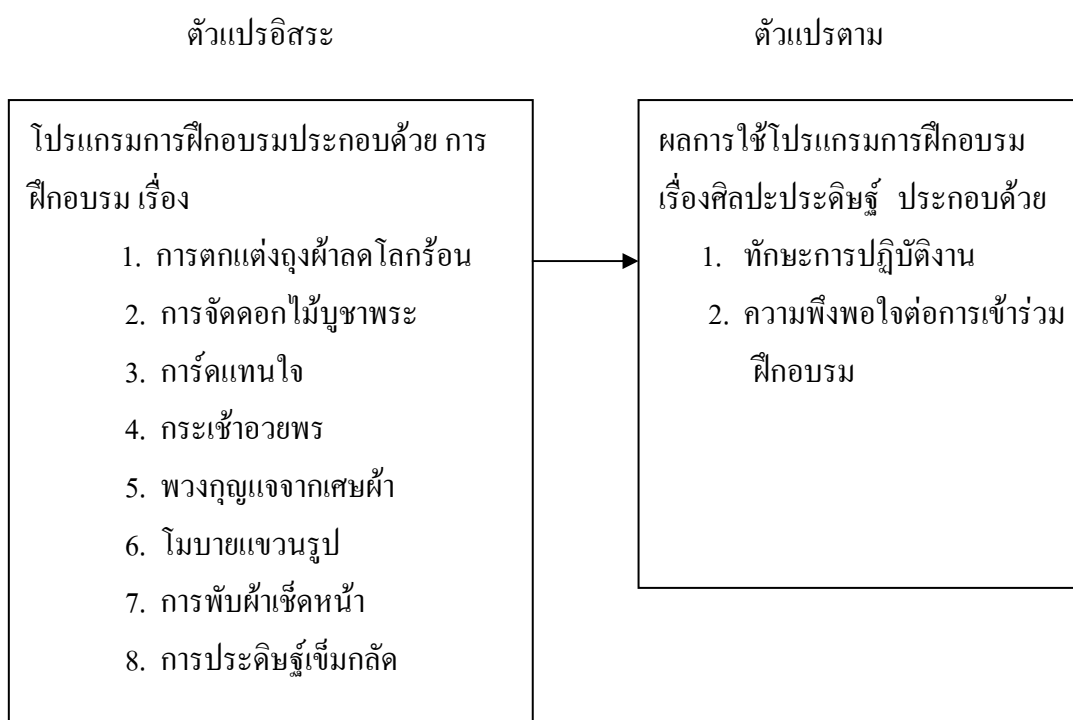
1.3.2.2.2 ความพึงพอใจต่อการเข้าร่วมฝึกอบรม

1.3.3 ระยะเวลาที่ใช้ในการวิจัย

ระยะเวลาที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยดำเนินการศึกษาในช่วงเดือนธันวาคม 2553 – มกราคม 2554 โดยใช้โปรแกรมการฝึกอบรมเรื่องศิลปะประดิษฐ์สำหรับผู้สูงอายุในศูนย์พัฒนาการจัดสวัสดิการสังคมผู้สูงอายุบ้านบางแคเป็นระยะเวลา 8 สัปดาห์

1.4 กรอบแนวคิด

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี งานวิจัยที่เกี่ยวข้องและได้กำหนดแนวคิดในการศึกษาค้นคว้า เรื่อง ผลการใช้โปรแกรมการฝึกอบรมเรื่องศิลปะประดิษฐ์สำหรับผู้สูงอายุ ดังนี้

1.5 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1.5.1 เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาความรู้ด้านศิลปะประดิษฐ์ไปใช้ในการจัดฝึกอบรมอาชีพให้กับผู้สูงอายุ

1.5.2 เพื่อเป็นแนวทางในการประกอบอาชีพของผู้สูงอายุให้สอดคล้องกับสภาพสังคมและเศรษฐกิจ

1.5.3 เพื่อเป็นแนวทางให้ศูนย์พัฒนาการจัดสวัสดิการสังคมผู้สูงอายุบ้านบางแคใช้ในการจัดสรรงบประมาณการจัดกิจกรรมการฝึกอบรมให้สอดคล้องกับความสนใจ และความต้องการของผู้สูงอายุ

1.6 นิยามศัพท์

1.6.1 โปรแกรมการฝึกอบรมเรื่องศิลปะประดิษฐ์ หมายถึง กระบวนการฝึกอบรม เรื่อง ศิลปะประดิษฐ์หรืองานประดิษฐ์สำหรับผู้สูงอายุ เพื่อเพิ่มความรู้ ทักษะในการปฏิบัติงานด้านคหกรรมศาสตร์ จำนวน 8 เรื่อง ได้แก่ 1) ตกแต่งถุงผ้าลดโลกร้อน 2) การจัดดอกไม้บูชาพระ 3) การ์ดแทนใจ 4) กระเช้าอวยพร 5) พวงกุญแจจากเศษผ้า 6) โมบายแขวนรูป 7) การพับผ้าเช็ดหน้า 8) การประดิษฐ์เข็มกลัดประกอบด้วย วัตถุประสงค์ เนื้อหา สื่อการสอน วิธีการสอน และการประเมินผล โดยใช้เวลาทั้งสิ้นประมาณ 8 สัปดาห์ สัปดาห์ละ 1 ครั้ง ซึ่งเป็นโปรแกรมการฝึกอบรมที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น

1.6.2 ผลการใช้โปรแกรมการฝึกอบรม หมายถึง การประเมินความสามารถของผู้สูงอายุในการประดิษฐ์งานศิลปะประดิษฐ์ด้านคหกรรมศาสตร์ หลังจากได้รับการฝึกอบรมซึ่งจะประเมินผลในประเด็นต่อไปนี้

1.6.2.1 ทักษะในการปฏิบัติงาน หมายถึง คะแนนจากการประเมินโดยใช้แบบวัดทักษะการปฏิบัติงาน แบบ Rubric Scale โดยผู้สูงอายุปฏิบัติตามโปรแกรมการฝึกอบรมได้ตลอดกิจกรรมจนได้ผลสำเร็จของชิ้นงาน

1.6.2.2 ความพึงพอใจในการฝึกอบรม หมายถึง ระดับคะแนนความรู้สึกชื่นชอบ มีความสุขในการฝึกอบรมของผู้สูงอายุที่มีต่อ วิทยากร วันเวลา วัสดุอุปกรณ์ การฝึกอบรม หัวข้อฝึกอบรม ประเมินโดยใช้แบบสอบถามความพึงพอใจแบบมาตราส่วนประมาณค่า 3 ระดับ คือ มาก ปานกลาง น้อย โดยสอบถามหลังจากสิ้นสุดการฝึกอบรม

1.6.3 ผู้สูงอายุบ้านบางแค หมายถึง บุคคลที่มีอายุระหว่าง 60 – 70 ปี ที่พักอาศัยอยู่ในศูนย์พัฒนาการจัดสวัสดิการสังคมผู้สูงอายุบ้านบางแค อาคารสุขสันต์ ที่เจ้าหน้าที่ได้คัดเลือกว่ามีสภาพร่างกายที่สามารถเข้าร่วมกิจกรรม และมีความสนใจ สนใจในการเข้าร่วมฝึกอบรม

1.7 คำสำคัญ

โปรแกรมการฝึกอบรม ศิลปะประดิษฐ์ ผู้สูงอายุ